

GLASILO GEOMETARA

KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA

Odnosaj između gruntovnice i katastra u Hrvatskoj i Slavoniji.

napisao: Stjepan Vesel, katastr. geometar
 (nastavak).

Razvoj katastra s obzirom gruntovnicu.

I.

Uredba zemljarskoga katastra je državna uredba, koja imade zadatak da na temelju tačnoga premjera zemljišnih čestica i sračunanih njihovih površina odmjeri pravedno prema raznim vrstama težadbe i njihovu bonitetu onu svotu čistoga zemljišnoga prihoda, koju je dužan da plaća za namirenje državninih potreba pojedini zemljoposjednik pod imenom — zemljarine.

Temeljna sastojina katastarske zemljarske uredbe jest dakle zemljišni premjer. Njemu je svrha da tačno ustanovi površine zemljišnih čestica i da sastavi sve tehničke predradje i pismene izratke, koji su s time u savezu te služe za pravedno razredjenje pojedinačne zemljarine. Prema tome ima katastar. zemljarski premjer da izvede ove predradnje i izratke:

trigonometrijsku triangulaciju u svrhu sustavnoga i organski vezanog premjeravanje cijele države i svih sastojnih dijelova njenih-poreznih općina;

prednacrt, mape i posjedovne nacrtu u svrhu suvisloga i preglednog predočenja svih posjedovnih zemljišnih čestica u poreznoj općini;

zapisnikeračunanja i zapisnike čestica u svrhu preglednoga pismenog izražavanja čestičnih površina njihovih posjednika;

zemljišnike u svrhu čestičnoga ustanovljenja čistoga za porez određenog zemljišnog prihoda prema površini i težadbi te napokon;

individualne posjedovne listove svih zemljoposjednika općine u svrhu pojedinačnoga ubiranja zemljarine kod općinskih uprava.

Katastarskome je premjeru prema tome namijenjena čisto zemljarinska zadaća, no njegova znanstvena podloga trigonometrijska triangulacija, omogućuje mu, da mu ova fiskalna služba ne bude jedina svrha postojanja i usavršavanja. Katastarski bi premjer na znanstvenim svojim temeljima mogao da posluži i drugim važnim granama javne uprave: inženjerskom graditeljstvu i gospodarstvu, sudstvu, te kartografiji i strategiji. Zato se bila zametla ozbiljna borba proti nastojanja, da katastarski premjer bude ograničen samo na prvobitnu svoju čisto finansijsku svrhu. Ali borba se ova nije vodila ni kod nas ni u Ugarskoj uopće, jer katastarski premjer nije bio proizvod ni naših duševnih težnja ni naših pokrajinskih finansijskih potreba. Mi smo u ono vrijeme bili u oba obzira potpunoma ovisni od carskoga Beča, koji je katastarski premjer nama nametnuo carskim patentima, kad su mu moderni znanstveni temelji već bili podgrađeni i nedvoumno bilo riješeno pitanje njegove svrhe i opsega. U carevini Austriji se vodila borba za ove temelje i svrhe katastarskoga premjera i to u dva smjera: proti domaćemu proizvodu cara Josipa II. i proti francuskome sistemu premjeravanja, kako se izvodio u talijanskim pokrajinama, podvrgnuti carskoj bečkoj upravi, u lombardijsko-venecijskome kraljevstvu.

Porezni sistem, zasnovan Patentom cara Josipa II. od 20. IV. 1785., bio je vrlo površno zamišljen. Taj je sistem imao zadatak da ustanovi u najkraće vrijeme i s najmanjim troškovima, koju svotu poreznu ima da pridonese svaki pojedini zemljoposjednik, svaka općina i svaka pokrajina za pokriće državnih potreba, da ta svota bude pravedno razmjerna sa zemljišnim njihovim posjedima. Posao je ovaj bio svršen za četiri godine u Bečkoj, Moravskoj, Šleziji, Galiciji, Austriji jednoj i drugoj, Štajerskoj, Koruškoj, Kranjskoj, Gorici i Gradi-

škoj, a proizvodi njegovi bile su t. zv. „Fassionstabellen“, t. j. listovi zemljišnih posjedovnih podataka za površje i procijenjeni prihod. Od tih listova sastavljali su se svotnici (sumari) za pojedine općine i pokrajine. Premjeravanje su izvađala mjesna poglavarstva (sudac i prisežnici) po praktičnim uputama, dobivenim od inženjera, u prisutnosti i uz sudjelovanje zemljoposjednika. Mjeriti su se morale samo one linije zemljišnih čestica, kojih su duljine imale biti poznate, da se uzmognu sračunati površja bilo cijelih čestica ili samo sastavnih njihovih dijelova, t. j. onih pravilnih likova, u koje su se zemljišne čestice kao nepravilni mnogokuti morale razdijeliti, da bude jednostavniji račun njihovih površja. Takovi su likovi bili: trokut, paralelogram i trapez. Zaprisegnuti inženjeri su mjerili samo veće i strmije čestice, nepregledna i komplikovana oblika, poglavito šume i pašnjake. Samo za ovakove čestice su inženjeri morali da sastavljaju nacрте. Jedinica mjere je bio bečki hvat, a površina se izražavala u četvornim hvatima i jutrima. Jutro je bilo ustanovljeno s 1584 četvor. hvata (= 3 mjerova usjeva, mjerov na 528 četvor. hvati), ali se u računima jutro uzimalo zaokruženo s 1600 četvor. hvati. Postojale su samo 4 težadbene vrsti: oranica, livada, vinograd i šuma. Na ove četiri su se imale da svadaju sve ostale težadbe, što se prihoda tiče. Za mjerilo oporezovanja uzimao se brutto-prihod, a tome se kao i naglome postupku kod jozefinskoga premjeravanja silno prigovaralo. Radi sve glasnijih želja, da se taj porezni sistem promijeni, osijećao se car Leopold II. prisiljen, da tu manjkavu poreznu uredbu dokine odmah na početku svoga vladanja. Ali su se s time povratile prijašnje porezne prilike i neprilike, pa je istom njegov sin car Franjo I. smislio i osnovao stabilni katastar. Potaknuo ga je na to grof Wurmser. U kabinetskome pismu od 3. X. 1817, izražava se car Franjo grofu Wurmseru ovako: „..... Ne smije se naprotiv, kako je predloženo, da uvede zemljarinski provizorij — koji se temelji na rezultatima jozefinske porezne regulacije — jer je opće priznata nepouzdanost jozefinskih podataka za površine, za dohodak i prihod, koja se nepouzdanost

još i povećala radi novo nastalih novčanih odnosa — i jer se jozefinum osniva uopće na brutto-prihodu, to jest na načelu, koje je sasvim oprečno temeljnome načelu stabilnoga katastra, kakav hoću da ja uvedem.“ Time je bila izvojevana pobjeda nad jozefinskim katastrom, koji je bio osnovan samo u fiskalne svrhe, ali nije mogao da zadovolji ni toj zadaći.

Preostala je još borba proti franceskovome sistemu katastar. premjeravanja u Lombardo-Veneciji, koji je sistem važio onda kao uzoran, ali nije bio osnovan na trigonometrijskoj triangulaciji.* Općine su se premjeravele zasebno i nesuvislo, te se sitni premjer svake pojedine općine izgrađivao na samostalno premjerenoj osnovici i na samostalnoj orijentaciji. Iako je bio francuski katastarski premjer neprispodobivo bolji od premjera jozefinskoga, te je potpunoma udovoljavao barem zemljarskim svrhama, ipak nije mogao da preraste ovu prvu i jedinu svoju ulogu, jer su mu manjkali temeljni uvjeti za to. Dvorsko povjerenstvo za regulaciju zemljarine (Grundsteuerregulirungs-Hofkommission), koje je imalo zadatak da sastavi jedan jednolični zemljarski katastar, spoznalo je mogućnost opsežne uporabivosti katastarskoga premjera, kad bi ovaj bio osnovan na dostojnome znanstvenom temelju, pa se oborilo na sistem katarskoga premjeravanja u Lombardo-Veneciji u svome predlogu, kojim predlaže trigonometrijsku triangulaciju za temelj sitnome premjeru „Franceska je“ veli se ovdje „svojim načinom, kojim je poduzela uređenje katastra, pružila poučan primjer, kako je pogibeljno više cijeniti prištednju na vremenu i novcu od sigurnoga razvoja; ona je potrošila milijune u novcu i vrijeme od više godina na posao, koji se kasnije pokazao beskorisnim, a muževi stručnjaci uviđaju još i sada da je onda u konačno prihvaćenoj osnovi za opće sitno premjeravanje bila pogriješka u tome, što se nije radilo iz cijelosti u pojedinačno, već se postupalo obratno, čime je bila sitnome poslu oduzeta najsigurnija i najbrža kontrola.

(Nastaviće se).

* kao što se u Srbiji radilo i radi. (opaska uredništva).